

Dvije nacionalne enciklopedije

Mladen Klemenčić

Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb

SAŽETAK: U članku se analiziraju obilježja dvaju nedavno objavljenih djela prvorazredne nacionalne važnosti: Irske enciklopedije i Velške enciklopedije. Oba djela enciklopedički su prvijenci u okviru kultura u kojima su nastale. Detaljnije se ukazuje na njihova enciklopedička obilježja te na sličnosti i razlike koje između njih postoje, a naposljetku slijedi i usporedba s iskustvima iz hrvatske enciklopedistike.

Ključne riječi: *Irska enciklopedija, Velška enciklopedija, makropedija, mikropedija, nacionalni identitet*

Postoje dvije osnovne vrste enciklopedijskih priručnika kojima se pridaje nacionalni atribut. Jedno su enciklopedije koje su nacionalne samo po svojem nazivu, dok su po sadržaju zapravo priručnici općega tipa. Druge su one koje su stvarno nacionalne po svojem sadržaju, a povrh toga nacionalni atribut najčešće im se nalazi i u nazivu. Najpoznatiji primjer prve skupine, općih enciklopedija koje se pojavljuju pod nacionalnim imenom, svakako je *Encyclopaedia Britannica*. Prvo izdanje Britanske enciklopedije pojavilo se još 1768. Otada se svjetski najpoznatija enciklopedija proširivala i razvijala kroz mnogobrojna izdanja pa ono iz 2005. ima ukupno 32 sveska, a obuhvaća mikropedijski i makropedijski niz te dva sveska kazala.

Vrlo su dobri primjeri općih enciklopedija koje izlaze pod nacionalnim imenom i *Gran Enciclopèdia Catalana* (Katalonska enciklopedija) te *Eesti Entsüklopeedia* (Estonska enciklopedija). I Katalonska i Estonska enciklopedija detaljno obrađuju nacionalnu građu, no ipak su to opće enciklopedije koje sažimaju i sistematiziraju cjelokupno ljudsko znanje. Slična obilježja ima i Hrvatska enciklopedija, koja izlazi u nas u izdanju Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža. Prvi od 11 planiranih svezaka toga niza objavljen je 1999., a izlazak završnoga sveska planira se sredinom 2009.

Kada je riječ o izdanjima iz druge skupine, dakle enciklopedijskim pregledima isključivo nacionalne građe, tipski je primjer u nas dvosveščani Hrvatski leksikon, objavljen u izdanju Naklade Leksikon 1996 (prvi svezak A–L), odnosno 1997 (drugi svezak M–Ž). Riječ je o pravom leksikografskom djelu nacionalnoga tipa u kojem je

pozornost pridana isključivo građi relevantnoj za hrvatski nacionalni korpus i kulturu. Istoj vrsti enciklopedijskih priručnika pripadaju i dva izdanja o kojima je riječ u ovome tekstu. Osim tematske usmjerenosti zajedničko im je ili barem slično i vrijeme nastanka i zemljopisno podrijetlo. U oba slučaja riječ je o nedavnim izdanjima, nastalima u pojedinim dijelovima zemljopisne sastavnice koju nazivamo Britanskim otocima.

U nastavku teksta detaljnije će se analizirati enciklopedička obilježja dviju nacionalnih enciklopedija, sličnosti i razlike koje između njih postoje, a naposljetku slijedi i usporedba s iskustvima iz hrvatske enciklopedistike.

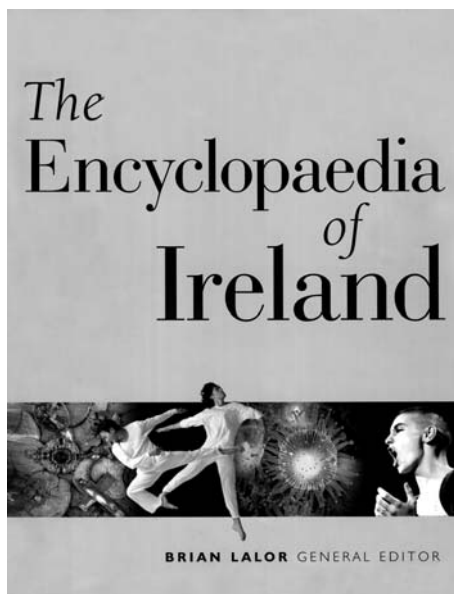
Irska enciklopedija

Kronološki prva se pojavila Irska enciklopedija. Objavljena je 2003. u jednom svesku pod izvornim nazivom *The Encyclopaedia of Ireland* (iz razloga bolje i jednostavnije komunikacije to se djelo dalje u tekstu naziva Irska enciklopedija) u izdanju nakladne kuće Gill & Macmillan iz Dublina. Irska enciklopedija obuhvatila je više od 5000 natuknica i opremljena je s više od 700 ilustracija. Za rad na enciklopediji nakladnik je utemeljio uredništvo na čelu s glavnim urednikom (Brian Lalor), kojemu je asistiralo 16 savjetnika i 50 konzultanata. Svi su prilozi autorski potpisani, a autori su stručnjaci za pojedina područja, uglavnom akademsko osoblje s više od 100 ustanova. Od ukupno 950 autora najviše ih je bilo iz Irske, a približno je jednak i zbroj suradnika iz Velike Britanije i Sjeverne Amerike. Na projektu se radilo oko 4,5 godine, a ideja o pokretanju projekta, prema Predgovoru, pripisana je osobi izdavačkoga direktora nakladnika.

Snalaženje unutar Irske enciklopedije olakšavaju dva kazala u dodatku. U predmetnom su kazalu natuknice raspoređene prema nadređenim strukama (primjerice: arheologija, arhitektura, poljodjelstvo i slično; ukupno 62 struke), što korisnika upućuje na moguću povezanost pojedinih natuknica. U opće, pak, kazalo uvršteni su pojmovi (osobe, mjesta, događaji) koji nemaju vlastite natuknice, a navedeni su prema stranici odnosno stranicama pojavljivanja.

Predgovor Irske enciklopedije donosi dosta podataka o koncepciji i pristupu te ujedno objašnjava za kakva su se rješenja odlučili urednici u pitanjima koja, sasvim očekivano, traže jasne i nedvosmislene odgovore. Ponajprije, objašnjava se što je sve definirano kao mogući predmet interesa. To je »svatko ili sve što se može smatrati proizvodom široke i razvedene kulture u Irskoj«. Kao tematsko obilježje ističe se i »prinos što ga je svjetskoj kulturi dala ta pulsirajuća i nepokoriva nacija«.

Jedno od očekivanih pitanja jest ono u vezi s teritorijalnim okvirom: dakle, je li to enciklopedija Republike Irske ili pak enciklopedija svih Iraca ma gdje oni živjeli, dakle onih u Republici Irskoj, ali i onih u Sjevernoj Irskoj, koja se nalazi u sastavu Ujedinjenoga Kraljevstva, pa i onih koji su irski otok napustili te se nastanili negdje drugdje (najčešće su to Sjedinjene Američke Države)? Svakome tko imalo poznaje

Irska enciklopedija, naslovnica ovitka i jedna stranica
The Encyclopaedia of Ireland, front cover and one page

irsku nacionalnu tematiku jasno je da djelo koje ima pretenzije biti svojevrsnom nacionalnom iskaznicom ne može zaobići odgovor na to pitanje. Predgovor doista daje vrlo precizne odgovore na ta pitanja te naglašava da su podjednako obuhvaćeni »oni koji su napustili Irsku« kao i »oni koji su u Irsku pristigli«, odnosno oni što »se u Irskoj izjašnjavaju Britancima kao i oni koji iskazuju irsku pripadnost u Velikoj Britaniji«. Naglašava se, dakle, da u teritorijalnom smislu to nije enciklopedija (samo) Republike Irske. U raščlambi pitanja teritorijalnoga obuhvata kaže se i da se taj »problem nije pokazao kao urednički nego ponajprije kao pitanje koje je mučilo mnoge autore«. Od samoga početka rada, ističe se u Predgovoru, pokazalo se da je zemljopisni i povijesni okvir Enciklopedije cjelovit irski otok, s pripadajućim otočićima i morima, te njegovim stanovnicima u domovini i iseljeništvu, no pojedini autori ipak su imali teškoća da se prilagode koncepciji jedinstvenog otoka te su naginjali da u okviru svojih akademskih disciplina ne prelaze sjeverno ili južno od granice. Ta pojava nije iskustvo tipično samo za Irsku enciklopediju, ona je, po mišljenju glavnoga urednika koji potpisuje Predgovor, »rezultat 70 godina političke, kulturne i gospodarske podvojenosti otoka na dvije regije tijekom koje su oba područja živjela paralelnim životima, dok je njihovo pučanstvo u uzajamnom nepovjerenju razvilo mnogobrojne dvosmislenosti u rasponu od službene paradigme do privatne amnezije«.

Fenomenu političke podvojenosti Predgovor posvećuje priličnu pozornost te upozorava i na kroničan nedostatak usporedbe između dvaju dijelova otoka, koji su

autori enciklopedije morali prevladati. Stoga se ambiciozno zaključuje da bi upravo Irska enciklopedija mogla biti prekretnica odnosno međaš u prevladavanju »ograničenih horizonata prošlosti«.

Kao što se može i pretpostaviti, Predgovor objašnjava i odnos naspram irske dijaspori, koja je među najvećima u svijetu. Prema procjeni iznesenoj u Predgovoru »u dijaspori je čak 95% ljudi irskoga podrijetla«. Takav je pristup rezultirao uvrštenjem mnogobrojnih osoba irskoga podrijetla koje su stvarale izvan irskoga otoka, a na čelu te kolone irskih iseljenika i njihovih potomaka svakako je američki predsjednik John Kennedy. Osim u biografijama iseljenika, irska je dijaspora u Enciklopediji prisutna i u drugim natuknicama, a navedena je i kao jedna od struka u predmetnom kazalu. Primjeri tipičnih »dijasporskih« natuknica su: *Argentina, the Irish in; Australia, the Irish in; Chicago, the Irish in; Scotland, the Irish in*. U okviru tih natuknica obrađeno je doseljavanje Iraca u te zemlje odnosno gradove. Na isti su način obrađene i irske iseljeničke zajednice u karipskome području, Južnoj Africi, Sjedinjenim Američkim Državama ili pak Walesu, Glasgowu, Liverpoolu, Manchesteru i Londonu.

No unatoč nedvojbenoj važnosti u nacionalnom korpusu, Irska enciklopedija ipak nastoji ne precijeniti ulogu iseljeničtva, koja je najvidljivija u personariju. Ravnotežu naspram personarija uspostavljaju druge vrste natuknica (npr. topografske), zahvaljujući kojima je irski otok ipak u prvome planu. I o toj se činjenici govori u Predgovoru, osobito kada se upozorava na to da dijaspora postoji razmjerno kratko. Naime, sve kada se uzme u obzir i njezin najdulji mogući vremenski raspon od 17. do 21. stoljeća, to je malo »u usporedbi s osam tisuća godina ljudske nazočnosti na irskom otoku« pa se slijedom toga zaključuje kako je »otok i sve što se dogodilo unutar njegovih obala pravi objekt interesa. Aktivnost irskih ljudi u inozemstvu ključni je dio te priče, no ona ne smije zasjeniti stožerno mjesto Otoka«.

U Predgovoru se objašnjava i odnos prema vremenskoj dimenziji izdanja: »enciklopedija je ponajprije okrenuta pokretima, događajima i ljudima iz prošlosti, no zahtjevi priručnika nalažu da se uključe i živeće osobe kao i problemi današnjice. To je za urednike mnogo skliskiji teren, jer ti sadržaji nisu prošli sud vremena.« Živeće osobe, dakle, uvrštene su u enciklopediju tako da u personariju nalazimo suvremene političare iz Republike poput premijera Bertia Aherna, sadašnje predsjednice Mary McAleese i njezine prethodnice Mary Robinson, ali i političke prvake sa Sjevera poput Gerarda (Gerryja) Adamsa, Davida Trimblea ili Iana Paisleya.

Budući da je priličan prostor pridani i popularnoj glazbi Enciklopedija nije zaobišla ni irske perjanice na tom području, inače vrlo prepoznatljive za međunarodno predstavljanje Irske, tako da među uvrštenicima susrećemo Roberta (Boba) Geldofa, Vana Morrisona, Sinead O'Connor, odnosno sastave poput U2, Thin Lizzy, Pogues, Dubliners ili Cranberries. Svoje natuknice dobili su i najistaknutiji irski sportaši, primjerice nogometaš Roy Keane.

Posebno je mjesto pridano književnosti, budući da su irski pisci na engleskom jeziku u posljednjih 300 godina, od Jonathana Swifta do mnogih priznatih suvremenih pisaca, jedna od glavnih irskih prepoznajnica. Taj segment »irskosti« poseбно je dobro obrađen. Bilo bi zanimljivo znati na koji su način urednici izdvojili irske pisce od ostalih britanskih pisaca. Je li to učinjeno temeljem njihova podrijetla ili pak temeljem tematike njihovih djela? Predgovor ne nudi nikakve informacije o tome.

U Predgovoru je naglašena opća kulturna važnost izdanja u nacionalnim okvirima jer je Enciklopedija opisana i kao svjedočanstvo o irskim postignućima. Kao glavna vrlina Enciklopedije ističe se njezina obuhvatnost: »iako je svaka pojedina natuknica vrlo kratak sažetak odgovarajućeg sadržaja, ukupnost enciklopedije daje širinu«.

Kao svoj osobni doživljaj posebno bih istaknuo dojam neopterećenosti i lakoće što se stječe nakon čitanja natuknica koje se odnose na osjetljive političke sadržaje kao što su sjevernoirsko pitanje ili pak britansko-irski odnosi. Neki primjeri takvih natuknica su: *British army in Northern Ireland*, *British in Ireland*, *Drumcree*, *IRA*. Obradene su razmjerno kratkim tekstovima (što je i inače obilježje Irske enciklopedije) i ostavljaju dojam potpune objektivnosti i izostanka bilo kakve pristranosti. Štoviše, osjetljiva politička tematika, kojoj se djelomice ni danas ne nazire konačno rješenje, obrađena je posve ležernim stilom, bez imalo »teških« riječi.

Nadalje, u Predgovoru se naglašava troslojnost u načinu prezentacije sadržaja: tekstovna, slikovna i kartografska razina. Posebice se naglašava funkcija slika, koje katkada imaju veliku sugestivnu moć. Zemljovidni su, pak, ključna potpora zemljopisnome ili povijesnome tekstu.

Velška enciklopedija

Drugi enciklopedijski priručnik koji je predmet analize jest *The Welsh Academy Encyclopaedia of Wales* (dalje u tekstu Velška enciklopedija). Velška enciklopedija objavljena je 2008. kao izdanje Naklade Velškoga sveučilišta i to istodobno u dvjema jezičnim inačicama, na engleskom te na velškom (ili kimričkom) jeziku.

Projekt je definiran 1998., a uredništvo utemeljeno u okviru Velške akademije počelo je raditi od početka 1999. Koliko je to za velšku nacionalnu akademiju bio važan projekt, pokazuje činjenica da je naziv ustanove zadržan i u nazivu publikacije.

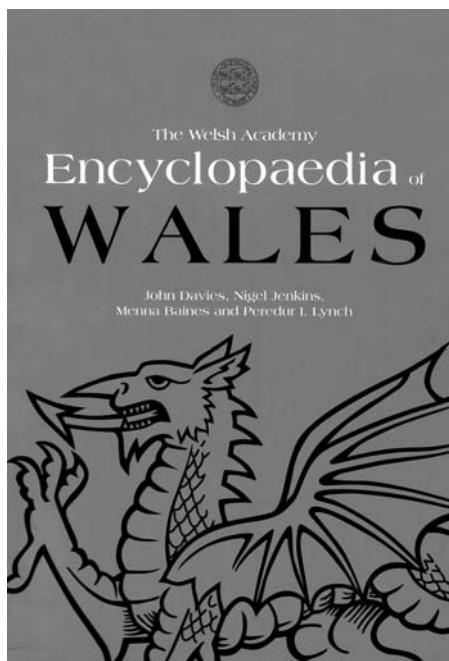
Velška enciklopedija obuhvatila je više od 3300 natuknica, odnosno 720 000 riječi. Tekst je ilustriran s više od 500 ilustracija (slika, preslika, karata, crteža). Enciklopedija je opremljena općim kazalom koje obuhvaća sve natuknice ali i druge pojmove, a navedena je stranica ili stranice gdje se pojavljuju. Tri su osnovne vrste natuknica: one koje se odnose na osobe (biografske), mjesta (topografske), odnosno predmetne pojmove.

Cjelinu potpisuju četiri (glavna) urednika (John Davies, Nigel Jenkins, Menna Baines, Peredur I. Lynch). Njihova međusobna razdioba zaduženja i poslova nazire se iz Uvodne napomene Velške akademije i Predgovora u tzv. nultome arku enciklopedije. Odmah uz njih četvero u impresumu su istaknuti jedan pomoćnik urednika i predsjedavajući enciklopedijskoga vijeća (pretpostavljam da je riječ o izvršnom direktoru projekta). Četrdesetak imena navedeno je na popisu savjetnika, dok popis pisaca članaka obuhvaća 378 imena. Članci nisu potpisani.

U Predgovoru, što ga potpisuju urednici kaže se da je »pojava enciklopedije, koja ima aspiracije obuhvatiti materijalnu, prirodnu i kulturnu bit jedne zemlje, značajan a katkada i proturječan događaj u životu nacije«. Spominju se izdanja koja su prethodila Velškoj enciklopediji (nema ih mnogo!) te se daju nužne konceptijske i metodološke napomene koje nas najviše i zanimaju. Velška je enciklopedija namijenjena općem čitateljstvu, ona »proširuje postojeće znanje, no ponajprije ga sistematizira«. Prema riječima urednikâ koji potpisuju Predgovor, obrađeni su »ne samo ljudi i mjesta nego i njihova povijest i jezik, umjetnost, vjera, organizacije, društveni pokreti, gospodarstvo, politika, šport, minule i preživjele tradicije«. Prva je zadaća uredništva bila odrediti 36 struka (primjerice, poljodjelstvo, promet, jelo i piće, glazba, itd.) u okviru kojih su sastavljani popisi natuknica. Od toga je nastao središnji abecedarij. Svaka natuknica oblikovana je tako da se može čitati zasebno. Kada je riječ o činjenicama, uredništvo je ustrajalo na najvećoj mogućoj preciznosti. Kada je interpretacija u pitanju, donekle je zadržan autorski pristup, koji urednici nisu nastojali izbjeći po svaku cijenu.

Kao što je u slučaju Irske enciklopedije jedno od glavnih pitanja bilo povezano s njezinom teritorijalnim obuhvatom, a s tim u vezi i (ne)uvrštavanjem irske dijaspore, slično se pitanje nameće i kod Walesa. Granice Walesa posve su jednoznačno određene, no ostaje pitanje Velšana koji su djelovali izvan Walesa. Na to pitanje daje se jasan odgovor: odabir osoba obavljen je temeljem velškoga podrijetla odnosno povezanosti s Walesom. Prema tomu, uključeni su i Velšani koji su karijeru ostvarili izvan Walesa ali i nevelšani koji su djelovali i zasluge stekli u Walesu. Prvo je načelo posebno primjenjivano u znanosti, pa su uključene mnoge osobe »velškoga podrijetla i engleske pojavnosti (*foreground*)« zbog toga što su mnogi Velšani bili prisiljeni emigrirati i raditi izvan Walesa.

Biografske natuknice imaju samo umrli, dok su živući zaslužnici spomenuti u okviru odgovarajućih tematskih natuknica. To znači da u enciklopediji nema natuknica koje se odnose na suvremene političke prvake ili pak najpopularnije Velšane u popularnoj kulturi. Primjerice, vlastite natuknice nemaju Ron Davies, vodeći velški laburist i protagonist procesa devolucije, koji je rezultirao uvođenjem Velške skupštine, odnosno Shirley Bassey i Tom Jones, svjetski znameniti pjevači popularne glazbe rodom iz Walesa, ili pak Ryan Giggs, najpopularniji velški nogometaš današnjice.

Velška enciklopedija, naslovnica ovitka i jedna stranica

The Welsh Academy Encyclopaedia of Wales, front cover and one page

Biografski članci tehnički su uređeni tako da je u samoj glavi članka uz ime i prezime te godinu rođenja i smrti naveden i kvalifikativ (npr. glazbenik, pjesnik, misionar, političar, ragbijaš). Topografske natuknice obuhvatile su istaknutije uzvisine i glavne točke u prostoru (naselja, općine) te prometnice. Prema mojem osobnom dojmu, u Velškoj je enciklopediji toj vrsti natuknica pridana veća važnost nego u Irskoj enciklopediji.

Važne nacionalne ustanove, poput Velškoga sveučilišta ili Nacionalne knjižnice imaju pripadajuće natuknice, međutim, dvorci, crkve, palače, spomenici, mostovi i drugi slični objekti obrađeni su u okviru natuknica koje se odnose na sela, gradove ili gradske četvrti gdje se nalaze. Uvršteni su i pojmovi izvan Walesa: ostale keltske zemlje, London, Sjeverna Amerika, Patagonija, jer zauzimaju važno mjesto u velškome naslijeđu zbog pojačanoga iseljavanja ili su pak mjesta koja su Velšani trajno obilježili.

Neke velške pojmovne natuknice neupitne su, primjerice velški kolači ili *Eisteddfod* (glavni godišnji kulturni festival), i oko njih uredništvo nije imalo dvojbe. Opći pojmovi kao što su primjerice, socijalizam, pravo ili brončano doba, obrađeni su s posebnom pozornošću na njihovu velšku dimenziju, dakle selektivno. Na tim je primjerima očita razlika nacionalne enciklopedije u odnosu na enciklopedičke priručnike opće naravi.

Umjetnički radovi (knjige, slike, zgrade, itd.) u načelu su spomenuti ili obrađeni u natuknicama što se odnose na osobe koje su za njih zaslužne ili odgovorne. Iznimka su pjesme ili radijski odnosno televizijski programi, od kojih su najpopularniji primjeri obrađeni kao zasebne natuknice.

Sličnosti i razlike

Nakon pojedinačnog opisa temeljnih obilježja jedne i druge enciklopedije koje su predmetom interesa, slijedi njihova usporedba te isticanje sličnosti i razlika.

Ponajprije, oba su djela po svojem sadržaju i objektu interesa klasični primjeri nacionalnih enciklopedijskih djela. Oba su djela i enciklopedički prvijenci toga tipa u okviru kultura u kojima su nastale.

Obje su se enciklopedije pojavile u razdoblju povoljne političke klime. Wales je u okviru procesa političke devolucije Ujedinjenoga Kraljevstva izglasao zasebnu skupštinu te se izborio za djelomičnu samoupravu, dok je Irska znatno popravila odnose s Ujedinjenim Kraljevstvom a zajedničkim radom i naporima Londona i Dublina postignuti su i nemali pomaci u prevladavanju sukoba u Sjevernoj Irskoj. Obje enciklopedije pokrenute su u jeku tih političkih procesa, a predane su javnosti na uporabu kao jedan od neizravnih plodova poboljšanih unutarbritanskih odnosno irsko-britanskih odnosa.

Opći duhovni i kulturni pa time i zemljopisni okvir obiju enciklopedija jest britanski svijet. Wales je ne samo povijesno nego i formalno politički jedna od sastavnica toga svijeta. Bez obzira na to što veći dio irskog otoka danas nije sastavnica Ujedinjenoga Kraljevstva, povijesno je Irska predugo bila dijelom britanskoga carstva a da bi enciklopedijski prikaz Irske izmaknuo britanskome okviru. To znači da su u tekstovima razmjerno česte usporedbe između pojedinih sastavnica britanskoga svijeta, a sastavnice su ne samo britanski otoci i njihove pokrajine, dakle Engleska, Škotska, Wales i Irska, nego i dijelovi Novoga svijeta, primjerice Nova Engleska (u tom smislu kao primjer može poslužiti natuknica *Witches* /Vještice/ u Velškoj enciklopediji) a katkada i druge nekadašnje britanske kolonije. Bez povremena uključivanja kolonijalnoga naslijeđa, pojedini bi prikazi bili nepotpuni. Iako ni Irce niti Velšane nitko ne doživljava kao kolonijaliste, činjenica je da njihove nacionalne enciklopedije ne mogu posve zaobići nazočnost u britanskim kolonijama.

Osim na britanski kulturni krug obje su enciklopedije upućene na još jedno specifično naslijeđe. I Irska i Velška enciklopedija sadrže određen broj natuknica koje se odnose na keltsko jezično i kulturno naslijeđe te keltski kulturni krug. Keltsko naslijeđe bitna je sastavnica i irskog i velškoga nacionalnog identiteta, a budući da potkraj 20. stoljeća ono doživljava obnovu, nimalo ne iznenađuje da je ono dosta naglašeno u objema enciklopedijama. To se ogleda u većem broju natuknica koje se

izravno odnose na keltske sadržaje, ali i u mnogobrojnim toponimima keltskoga podrijetla u Walesu, odnosno u keltskim inačicama koje su navedene uz engleske toponime u Irskoj. Velika razlika u tom pogledu između dviju enciklopedija jest to što je Velška enciklopedija objavljena i na velškoj inačici keltskoga odnosno gaelskoga jezika, dok je Irska enciklopedija objavljena jedino u engleskom jezičnom izdanju.

Vratimo se užestručnim sličnostima. Oba su djela jednosveščanici, dakle nemaju pretjerano velik opseg te su žanrovski prvijenci u svojim sredinama. Namijenjena su najširoj korisničkoj publici te su i oblikovana na razmjerno popularan način. Natuknice su pisane razmjerno sažeto a i one najopsežnije jedva dosežu razinu makropedijskih članaka.

Usporedba dvaju abecedarija također pokazuje velike sličnosti. U oba slučaja prevladava personarij, a u personariju pak važno mjesto pripada dijasporama, dakle Ircima i Velšanima koji su djelovali u Sjedinjenim Američkim Državama, Australiji ili drugdje kamo se masovno iseljavalo iz matica. Obje enciklopedije pridonose jačanju nacionalnoga identiteta, no stječe se dojam da to čine na objektivan i nekonfliktnan način.

Obje enciklopedije imaju kazala koja pridonose preglednosti i podižu dojam leksikografske uvjerljivosti.

Format im je sličan ali nije isti. I jedna i druga imaju nestandardan knjižni format, dakle dimenzije knjige ne odgovaraju zadanim grafičkim formatima razvrstanim u razrede i glavne redove. Format Velške enciklopedije (283 × 205 mm) vrlo je blizu standardnoga formata A4 (297 × 210 mm), kojemu odgovora po širini ali se razlikuje po visini, dok je format Irske enciklopedije (283 × 224 mm) posve nestandardan. Na koricama Velške enciklopedije iskorišten je motiv nacionalnoga simbola, crvenoga zmaja, a isti je motiv ponovljen i na prednjoj strani ovitka. Na taj način knjiga već na prvi pogled sugerira da je riječ o djelu velške nacionalne tematike. Za razliku od nje, Irska je enciklopedija dizajnirana »neutralnije«, bez izravne reference na nacionalnu tematiku. Korice su izvedene u plavoj boji bez ikakvih motiva, dok se na ovitku ponavlja nekoliko ilustracija iz knjižnoga bloka, no one ne prikazuju motive koji bi se nužno ili isključivo smatrali irskim nacionalnim simbolima. Ni jedna od slika ponovljenih na ovitku ne prikazuje uobičajene irske simbole kao što su trobojnica, zelena djetelina, žuta harfa ili pak konture (cjelovitoga) otoka. Na nacionalni karakter knjige upućuje tek naslov, ispisan napadno velikim slovima.

Usporedba s hrvatskim primjerima

Kada uspoređujemo Irsku odnosno Velšku enciklopediju s primjerima iz hrvatske leksikografije, ponajprije mislimo na usporedbu tih enciklopedija s već spomenutim Hrvatskim leksikonom, dok usporedba s Hrvatskom enciklopedijom, koja je nacionalna enciklopedija po nazivu ali opća po sadržaju, ne bi bila primjerena.

Koncepcijski je riječ o vrlo sličnim djelima. Ustanovili smo već da su Irska i Velška enciklopedija tipski enciklopedijski pregledi nacionalne tematike, a u istu kategoriju pripada i Hrvatski leksikon. Ipak, manjih razlika ima. Ponajprije, opći je dojam da su Irska i Velška enciklopedijaježernije pisane i manje opterećene prošlošću nego, primjerice, Hrvatski leksikon, koji je sav prožet nedavnom prošlošću (Domovinskim ratom) i po tome je tipičan proizvod vremena u kojem je nastao. Upravo u natuknicama koje se odnose na nedavnu političku prošlost materija se iznosi mnogo »hladnije« nego što je to slučaj u nas. Posebice to vrijedi za Irsku enciklopediju gdje su i najosjetljivije natuknice zaista napisane nepristrano, iako je poznato da irsko-britanski odnosi sve donedavno nisu bili uzorni.

Nadalje, članci u Irskoj i Velškoj enciklopediji sažetiji su nego u Hrvatskome leksikonu. Gotovo da nema makropedijskih članaka. Za primjer se mogu uzeti natuknice *Irska* odnosno *Wales* te ih usporediti s natuknicama *Hrvatska* i *Hrvati* u Hrvatskome leksikonu. Natuknica *Irska* u Irskoj enciklopediji zauzima samo tri stranice i u najkraćim crtama donosi podatke o irskoj povijesti. Natuknica *Wales* u Velškoj enciklopediji nešto je opsežnija te na osam stranica donosi nešto opširniji tekst o velškoj povijesti. Ni Irska ni Velška enciklopedija ne sadrže natuknicu s etničkim imenom (Irci odnosno Velšani), koja bi bila analogna natuknici Hrvati u Hrvatskom leksikonu, a baš ta natuknica najopsežnija je u hrvatskom nacionalnom dvosveščaniku.

Biografski članci također su kraći, čak i kada je riječ o natuknicama koje se odnose na nacionalne velikane. Primjerice, biografske natuknice irskih političkih velikana Daniela O'Connella, Michaela Collinsa ili Éamona de Valere u Irskoj enciklopediji višestruko su kraće nego natuknice Ante Starčevića ili Stjepana Radića u Hrvatskome leksikonu. Prostor, pak, posvećen najvećim piscima, Samuelu Beckettu ili Jamesu Joyceu u Irskoj enciklopediji mjerljiv je s prostorom što ga u Hrvatskome leksikonu zapremaju Miroslav Krleža ili Antun Gustav Matoš.

Jedan od temeljnih koncepcijskih problema obiju enciklopedija, kako smo već rekli, bilo je pitanje kako »omeđiti« prostor interesa. Zadržati se na postojećim političkim granicama Walesa odnosno Irske, ili pak ići i dalje te obuhvatiti i »bliže susjedstvo«, odnosno iseljeničtvo. Ta je dvojba dobro poznata i u hrvatskoj enciklopedistici. Ona se postavlja uvijek i iznova kada se pokreće novi projekt. U slučaju Hrvatskoga leksikona može se reći da je pristup bio sličan kao i u slučaju Irske odnosno Velške enciklopedije. Hrvatski leksikon bavio se cjelovitim hrvatskim nacionalnim korpusom, uključujući dakle osim Republike Hrvatske i Bosnu i Hercegovinu, hrvatske manjine u susjednim i bližim zemljama te hrvatsko iseljeničtvo u svijetu. Može se pretpostaviti da su i pojedine nijanse tih dvojba, poput one koga se sve može, treba i smije smatrati hrvatskim, irskim ili velškim iseljenikom, bile identične ili barem slične.

I naposljetku, valja se osvrnuti i na sam naziv uspoređenih djela jer se u tom detalju ogledaju razlike između leksikografskih tradicija. Iako su i irski i velški nacio-

nalni kompendij jednosveščanici, nazvani su enciklopedijama. Hrvatsko je pak djelo s kojim smo ih usporedili dvosveščanik, pa ipak u svojem naslovu ne sadrži enciklopedijski atribut, iako je opsežnije od irskoga i velškoga. U našoj leksikografskoj tradiciji enciklopedijom se smatra višesveščano djelo pretežito makropedijskoga pristupa (iako često u praksi prevladava mješovit pristup koji dopušta i velik broj mikropedijskih natuknica), dok se jednosveščana djela pretežito mikropedijskoga pristupa redovito nazivaju leksikonom. Prema tomu, da su Irska ili Velška enciklopedija objavljene u skladu s hrvatskom tradicijom, one se ne bi nazivale enciklopedijama nego leksikonima. I obrnuto, da je Hrvatski leksikon kojim slučajem objavljen i na engleskome jeziku, vjerojatno bi nosio naziv »Encyclopaedia of Croatia«.

REFERENTNA DJELA

Hrvatski leksikon, Naklada Leksikon d.o.o., Zagreb; svezak I., 1996; svezak II, 1997.

The Encyclopaedia of Ireland, Gill & Macmillan, Dublin, 2003.

The Welsh Academy Encyclopaedia of Wales, University of Wales Press, Cardiff, 2008.

TWO NATIONAL ENCYCLOPAEDIAS

Mladen Klemenčić

The Miroslav Krleža Lexicographic Institute, Zagreb

SUMMARY: The article is an analysis of two recently published encyclopaedic projects of enormous national significance: The Encyclopaedia of Ireland and (The Welsh Academy) Encyclopaedia of Wales. Both publications have a pioneering role within the respective national cultures. Their encyclopaedic characteristics, as well as similarities and dissimilarities, are analysed in detail. In conclusion, they are compared with the experiences of the Croatian encyclopaedic tradition.

Keywords: *Encyclopaedia of Ireland, Encyclopaedia of Wales, macropedia, micropedia, national identity*